

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ДЕМОГРАФІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

УДК 338.2

*Лучик В.Є.,
д.е.н., доцент, завідувач кафедри
математичних дисциплін і моделювання
Місюк М.В.,
д.е.н., доцент, в.о. професора кафедри економіки підприємств
Подільський державний аграрно-технічний університет*

РЕГІОНАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК МЕТОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Постановка проблеми. Економічні процеси, які відбуваються у сучасному глобалізованому просторі і в нашій державі, зокрема, надзвичайно важко досліджувати звичайними теоретичними методами, тому що їх результати неможливо зразу перевірити на правдивість і адекватність. Ціна помилок і прорахунків може бути настільки великою, що може загрожувати безпеці існування не тільки окремого регіону чи галузі, а й всієї держави. Прогноз як імовірнісне уявлення про перспективи об'єкта, що вивчається, в майбутньому дозволяє керівникам регіону побачити основні орієнтири змін, які відбуваються, що дає їм можливість своєчасно оцінити небезпеку ризиків і загроз, а отже, прийняти своєчасні заходи для уникнення негативних наслідків. Прогноз стає засобом визначення основних характеристик, пріоритетів і напрямів політики регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для обґрунтування стратегічних рішень в умовах невизначеності широко використовуються прогнозні дослідження, які стають дійовими методами реалізації політики регіонального розвитку. Їх вивченню приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема Акофф Р.Л. [1], Антохонова І.В [2], Бестужев-Лада І.В. [3], Глівенко С.В. [4], Єрохін В.Г. [5], Соколов, О.М. [4], Теліженко М.О. [4] та інші. Проблеми прогнозування процесів, які відбуваються в економіці держави та її регіонах, присвячені праці Гранберга А.Г. [6], Суслова В.І. [6], Суспіцина С.О. [6, 7]. Їх фундаментальні роботи є основою для знаходження оптимальної траєкторії соціального й економічного розвитку територій.

Постановка завдання. Метою статті є визначення місця регіонального прогнозування як методу забезпечення розвитку територій у системі макроекономічного прогнозування.

Виклад основного матеріалу дослідження. В усіх економічних системах прогноз є необхідною складовою частиною процесу планування та розробки економічної політики, у тому числі, регіональної. Американський економіст Р. Акофф зазначав, що планування є неодноразовим актом, а процесом, який не має явно вираженого початку та кінця [1].

Плани стратегічного розвитку регіону служать основою для розробки програм соціально-економічного розвитку. Програми зазвичай містять цільові проекти та поетапні плани їх реалізації. Комплекси прогнозів, які розробляються при вирішенні проблем планування, повинні мати єдину структуру, що можливо лише в єдиному циклі управління, який охоплює процес прогнозування, планування та програмування. Такий цикл управління, на думку Глівенко С.В., Соколова М.О., Теліженко О.М., дозволить забезпечити: взаємозв'язок прогнозів з програмами на основі методичного, організаційного та інформаційного забезпечення прогнозних розробок, орієнтованих на діючі системи планування та керування різних рівнів; взаємозв'язок і координацію прогнозів науки, техніки, економіки різних сфер діяльності, рівнів керування; організацію процедур використання даних прогнозів при складанні комплексних цільових програм і довгострокових планів; методичне забезпечення прогнозування в залежності від характеру об'єктів, якості та кількості вхідної інформації, глибини прогнозування [4, с. 133].

Якщо планування є проєкцією в майбутнє людської діяльності для досягнення наперед встановленої цілі, перетворення інформації про майбутнє у директиви для цілеспрямованої діяльності, то прогнозування виявляє процеси, які слід враховувати в майбутньому періоді, та дозволяє обґрунтувати заходи активного впливу на них.

В Україні прогнозування недостатньо використовується при вивченні еволюції управління на перспективу. Російський науковець Єрохін В.Г. слушно відмічає, що у тих країнах, де глибоко і систематично займаються питаннями організації управління, відмічається найбільш висока ефективність виробництва та задоволення потреб людей [5].

Нерідко серед науковців спостерігається змішування термінів "прогнозування", "планування", "програмування", "проєктування", а інколи вони протиставляються між собою як взаємовиключні. Інтегрує всі перераховані категорії поняття "управління", оскільки в основі кожного з них лежить один і той самий елемент - рішення. Проте рішення у сфері управління не обов'язково мають плановий, програмний, проєктний характер. Прогноз складається з метою визначення напрямів і тенденцій розвитку будь-якого процесу, ймовірних строків появи тих або інших подій, обсягів необхідних робіт. Прогноз є передплановим розробленням багатоваріантних моделей плану.

Найтісніше прогнозування пов'язане із плануванням, тому що вони утворюють дві стадії єдиного послідовного процесу управління економікою. Прогнози повинні випереджати плани, відображаючи оцінку їх виконання, охоплювати всі процеси, що не підлягають плануванню. Прогноз і план можуть розроблятися паралельно, незалежно один від одного. Однак для того, щоб план був оптимальним, йому повинен передувати прогноз, по можливості безперервний, який дозволив би науково обґрунтувати цей та наступні прогнози [3].

Між прогнозуванням і плануванням існують розбіжності. На відміну від прогнозування як методу науково-аргументованого передбачення імовірних тенденцій і напрямів при розв'язанні стратегічних завдань суспільства, планування представляє собою науково обґрунтовану організацію суспільства, соціально-економічних і виробничих процесів у країні, регіоні, галузі, на підприємстві, робочому місці. Розроблення прогнозів ґрунтується на прогностичних методах, тоді як планування використовує більш точні методи балансових та інших розрахунків. Прогнозування й планування відрізняються й тим, що характеризують різні, хоча й взаємопов'язані рівні пізнання об'єкта дослідження, форми його передбачення майбутнього стану.

Таким чином, план і прогноз являють собою взаємодоповнювальні стадії планування за вирішальної ролі плану як провідної ланки управління суспільним виробництвом. При цьому план виступає чинником, який орієнтує наявну практику на можливості розвитку у майбутньому, а прогнозування є інструментом розроблення планів. Форми поєднання прогнозу та плану можуть бути різними. Прогноз може, як правило, передувати розробці плану, складатися після плану (прогнозування наслідків, зафіксованого у плані рішення), здійснюватися у процесі розроблення плану.

Об'єктом прогнозування є економічні, соціальні, науково-технічні та інші явища й процеси країни, галузей та комплексів. Так, економічне прогнозування ґрунтується на дослідженні найважливіших закономірностей економічних процесів розширеного відтворення, тому предметом економічного прогнозування є якісні та кількісні зміни, які відбуваються в економіці під впливом сукупних або окремих факторів у межах періоду, що прогнозується.

За масштабом прогнозування прогнози можна поділити на макроекономічні (національної економіки) і структурні (міжгалузеві, міжсекторні, міжрегіональні), прогнози розвитку окремих комплексів, секторів і регіонів, прогнози суб'єктів господарювання, а також окремих виробництв та продуктів [2, с. 15].

Регіональні прогнози займають чільне місце у системі державного прогнозування серед глобальних, макро-, міжгалузевих, міжрегіональних, розвитку національних комплексів, галузевих та мікропрогнозів. Типологія регіональних прогнозів наведена на рис. 1 [8].

Найважливішим критерієм типології регіональних прогнозів є проблемно-цільовий, що забезпечує поділ на пошукові та нормативні прогнози. Пошуковий прогноз визначає стан можливих регіональних процесів та явищ у майбутньому, а нормативний визначає шляхи і терміни досягнення можливих станів процесів та явищ, які визначені метою прогнозування.

До регіональних відносяться прогнози природних ресурсів, демографічні, економічні, соціальні та науково-технічні.

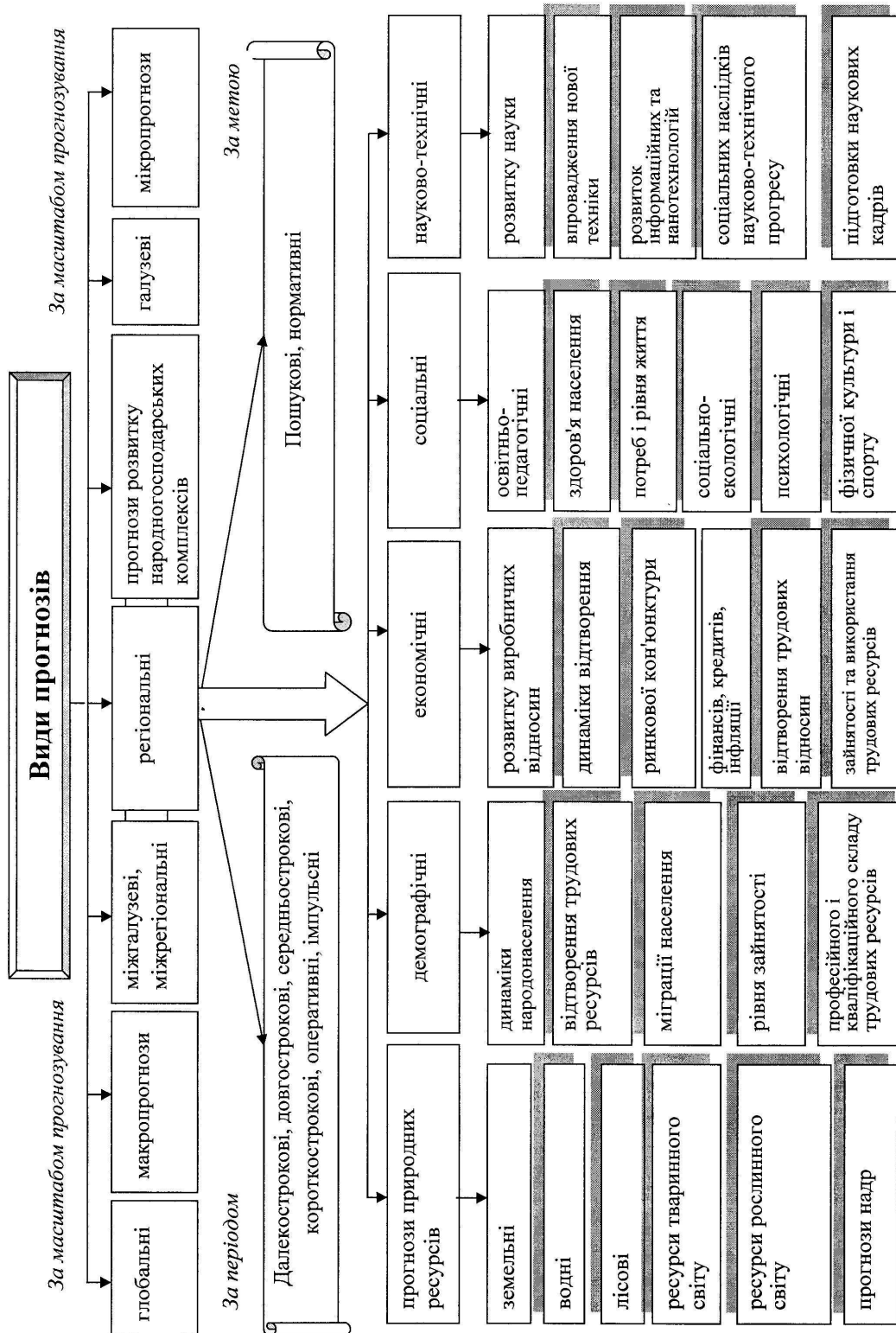

Рис. 1. Класифікація регіональних прогнозів

Також стратегічну роль у розвитку країни та її регіонів і виведення їх з економічної кризи можуть відіграти й поточні (оперативні) прогнози. Серед оперативних прогнозів потрібно виділити групу так званих імпульсних прогнозів (прогноз на момент зміни поведінки досліджуваного економічного процесу на протилежну). Якщо під імпульсом розуміти величину, яка є мірою дії сили за деякий проміжок часу, то розробка імпульсних прогнозів повинна використовуватись при частій зміні тенденції досліджуваного процесу. Якщо прогноз підтверджується, то він може використовуватись до моменту формування наступного імпульсу, після якого тенденція змінюється на протилежну. Час між наступним і попереднім імпульсами називається періодом імпульсного прогнозу.

Отже, значимість регіонального планування та прогнозування в умовах ринкової економіки не тільки не втрачається, а стає у багато разів важливішим, оскільки без глибоких розрахунків, без обґрунтування і передбачення різного роду змін у майбутньому вижити в конкурентній боротьбі дуже важко. Для країн з ринковою економікою найбільш затребувані коротко- і середньострокові прогнози, причому короткострокові (до одного року) використовуються як аналітиками, так і державними структурами, середньострокові – органами державного управління.

Позитивно оцінюючи необхідність у довгостроковому прогнозуванні, потрібно відмітити, що таке прогнозування характеризується значною кількістю та високим ступенем невизначеності первинної інформації. Ця невизначеність додатково посилюється ще й об'єктивним запізненням первинної інформації – будь-яка статистична інформація відображає стан речей у минулому. Розвиток економіки на інноваційній основі ускладнює процес прогнозування і робить його наперед помилковим при формуванні на тривалий період. Тому вимогою часу є використання передових методів прогнозування, заснованих на інтуїтивному припущенні. Це - Форсайт-технології, які є технологіями довгострокового прогнозування великомасштабних процесів, заснованих на колективних експертних оцінках, що здійснюють різні соціальні групи і готові брати активну участь у реалізації прогнозу, що формується. Форсайт є модифікацією технології планування, іншими словами, це – планування на новому етапі розвитку суспільства. При форсайті ймовірність отримання позитивного результату буде вищою ніж при прогнозуванні.

Таким чином, при формуванні політики регіонального розвитку повинні використовуватись методи прогнозування, планування і форсайт-технології.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, регіональне прогнозування є науковим передбаченням імовірних напрямів і параметрів соціально-економічного розвитку регіону на основі аналізу джерел фінансування, економічної структури тощо і полягає у забезпеченні оптимального соціально-економічного розвитку регіонів у єдиному господарському комплексі держави та набуває стратегічного й індикативного характеру. Визначення загальногосподарської спеціалізації регіонів здійснюється в процесі прогнозних досліджень.

Оперативні прогнози соціально-економічного розвитку регіонів доцільно доповнити імпульсними, що дозволить якісно і точно формувати політику регіонів у моменти економічної кризи та нестабільності функціонування фінансової системи. При довгострокових прогнозах для отримання більш кращого результату доцільно використовувати комбінації методів прогнозування та форсайт-технологій.

Використання економічних методів регіонального планування, прогнозування, форсайту дозволить створити сприятливі умови для розв'язання завдань регіонального розвитку.

Бібліографічний список

1. Акофф Р. Акофф о менеджменте / Р. Акофф; пер. с англ. под ред. Л.А. Волковой. – СПб.: Питер, 2002. – 448 с.
2. Антохонова И.В. Методы прогнозирования социально-экономических процессов: учеб. пособие / И.В. Антохонова. – Улан-Удэ: ВСГТУ, 2005. – 212 с.
3. Рабочая книга по прогнозированию / редкол.: И.В. Бестужев-Лада (отв. ред.). – М. : Мысль, 1982. – 430 с.
4. Глівенко С.В. Економічне прогнозування: навч. посіб. / С.В. Глівенко, М.О. Соколов, О.М. Теліженко; 3-те вид., доп. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 207 с.

5. Ерохин В.Г. Индикативное планирование в системах управления социально-экономическими процессами [Электронный ресурс] / В.Г. Ерохин // Сборник трудов по науке и технике. – 2001. – Режим доступа: <http://www.technobusmess.chat.ru>.

6. Гранберг А.Г. Многорегиональные системы: экономико-математическое исследование / А.Г. Гранберг, В.И. Суслов, С.А. Суспицын. – Новосибирск: Сибирское научное Издательство, 2007. – 371 с.

7. Оптимизация территориальных систем / под редакцией д.э.н. Суспицына С.А. / ИЗОПП СО РАН, Новосибирск, 2010. – 632 с.

8. Лучик В.Є. Політика регіонального розвитку: рівні, види та методи: монографія / В.Є. Лучик ; наук. ред. В.М. Василенко. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2012. – 400 с.

References

1. Ackoff, R. (2002), *Akoff o menedzhmente* [Ackoff on management], "Piter", St. Petersburg, Russia, 448 p.

2. Antokhonova, I. (2005), *Metody prognozirovaniya sotsial'no-ekonomicheskikh protsessov* [Methods for predicting the socio-economic processes], tutorial, VSHTU, Ulan-Ude, Russia, 212 p.

3. Bestuzhev-Lada, I. (1982), *Rabochaya kniga po prognozirovaniyu* [Forecasting workbook], Mysl, Moscow, Russia, 430 p.

4. Hlivenko, S., Sokolov, M. and Telizhenko, O. (2004), *Ekonomichne prohnozuvannia* [Economic forecasting], tutorial, VTD "Universitetska knyha", Sumy, Ukraine, 207 p.

5. Yerokhin, V.G. (2001), Indicative planning systems of socio-economic processes, *Sbornik trudov po nauke i tekhnike*, available at: <http://technobusmess.chat.ru>.

6. Granberg, A., Suslov, V. and Suspitsyn, S. (2007), *Mnogoregionalnyye sistemy: ekonomiko-matematicheskoye issledovaniye* [Multiregional system : economic- mathematical research], Sibirskoye nauchnoye Izdatelstvo, Novosibirsk, Russia, 371 p.

7. Suspitsyn, S (2010), *Optimizatsiya territorialnykh sistem* [Optimization of territorial systems], Novosibirsk, Russia, 632 p.

8. Luchyk, V. (2012), *Polityka rehionalnoho rozvytku: rivni, vydy ta metody* [Regional Development Policy : levels, types and methods], monograph, Vydavets PP Zvoleiko D.H., Kamenetz –Podolsk, Ukraine, 400 p.

Лучик В.Є., Місюк М.В. РЕГІОНАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК МЕТОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Мета. Метою статті є визначення місця регіонального прогнозування як методу забезпечення розвитку територій у системі макроекономічного прогнозування.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої мети у роботі використано наступні наукові прийоми і методи дослідження: системний, діалектичний, логічний, синергетичний та історичний. Регіональне прогнозування доцільно проводити за допомогою методів форсайту та економіко-математичного моделювання.

Результати дослідження. Обґрунтована доцільність проведення регіонального прогнозування на основі теоретичних та методологічних засад, відповідних методичних положень, що дозволяє значно підвищити ефективність управління регіональними системами.

Наукова новизна. Розширено перелік економічних методів розробки регіональних оперативних прогнозів шляхом виділення з них імпульсних, що дозволяє коригувати і уточнювати пріоритети розвитку регіонів у часи економічних криз та нестабільності фінансової системи.

Практична значущість. Отримані результати є основою для виявлення змін територіально-галузевої структури, виділення проблемних регіонів і своєчасного реагування на зростання територіальної диференціації рівнів регіонального розвитку.

Ключові слова: регіональне прогнозування, планування, план стратегічного розвитку, форсайт, регіональний розвиток.

Luchik V., Misyuk N. REGIONAL FORECASTING SOFTWARE AS A METHOD OF AREAS

Purpose. Aim is to determine the place of regional forecasting as a tool for development in the areas of macroeconomic forecasting system .

Methodology of the study. To achieve this goal in the following scientific methods used and methods: systematic, dialectical logic, synergy and historic. Regional forecasting is advantageously carried out using the methods of foresight and economic - mathematical modeling.

Results of the study. Expediency of regional forecasting on the theoretical and methodological foundations, relevant teaching positions, which can significantly improve the management of regional systems.

Scientific novelty. Expanded the list of methods of economic development of regional operational forecasts by isolating them from the impulse that allows to correct and clarify the priorities of regional development in times of economic crisis and financial system instability.

The practical significance. The findings are the basis for identifying changes territorial and industrial structure, the allocation problem regions and timely response to the growth of territorial differentiation of levels of regional development.

Key words: regional forecasting, planning, strategic development plan, foresight, regional development.

Лучик В.Е., Мисюк Н.В. РЕГИОНАЛЬНОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КАК МЕТОД ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ

Цель. Целью статьи является определение места регионального прогнозирования как метода обеспечения развития территорий в системе макроэкономического прогнозирования.

Методика исследования. Для достижения поставленной цели в работе использованы следующие научные приемы и методы исследования: системный, диалектический, логический, синергетический и исторический. Региональное прогнозирование целесообразно проводить с помощью методов форсайта и экономико-математического моделирования.

Результаты исследования. Обоснована целесообразность проведения регионального прогнозирования на теоретических и методологических основах, соответствующих методических положениях, что позволяет значительно повысить эффективность управления региональными системами.

Научная новизна. Расширен перечень экономических методов разработки региональных оперативных прогнозов путем выделения из них импульсных, что позволяет корректировать и уточнять приоритеты развития регионов во времена экономических кризисов и нестабильности финансовой системы.

Практическая значимость. Полученные результаты являются основой для выявления изменений территориально-отраслевой структуры, выделение проблемных регионов и своевременного реагирования на рост территориальной дифференциации уровней регионального развития.

Ключевые слова: региональное прогнозирование, планирование, план стратегического развития, форсайт, региональное развитие.